

DE ONTWIKKELING VAN WESTENDE-BAD

Prof. Dr. R. Van Eenoo

Fakulteit Letteren en Wijsbegeerte, Universiteit Gent

De eerste fase in de ontwikkeling van Westende-Bad (1896-1914)¹

Het ontstaan van Westende-Bad is onlosmakelijk verbonden met fascinerende problemen die historici, sociologen en antropologen meer en meer beginnen te boeien, met name de vraag naar de wortels van het toerisme, de vraag naar de factoren die zijn razendsnelle verspreiding hebben bepaald, de vraag naar de mate waarin het toerisme onze maatschappij heeft omgewoeld.

Er zijn immers weinig fenomenen die onze omwereld zo ingrijpend hebben gewijzigd als het toerisme. Het volstaat om zich daarvan te vergewissen om het gewoon bij de evolutie van de Belgische kust te houden. Gezien

beducht voor zijn onvoorspelbaar geweld.

Momenteel associeert men een gebruide huidskleur spontaan met ontspanning en vakantie, met energie en gezondheid, maar nauwelijks enkele decennia geleden schermde elke 'dame van stand' zorgvuldig haar huid af tegen de zonnestralen. Wit was elitair en het kenmerk van niet-werkenden, alleen boeren en arbeiders zagen er gebruid uit. Vandaag is de hunker naar de zon en het strand uitgegroeid tot de meest onweerstaanbare magneet van de toeristische industrie.

Het toerisme in onze streken werd ingevoerd door de Engelsen. Eerst in Oostende, dan te Brugge en van daaruit verschoof het naar Blankenberge. Op het ogenblik dat in Westende-Bad

ken op dezelfde wijze als waarop men vandaag in Frankrijk skistations ontwerpt.

Edouard Otlet, die Bredene-Bad uit het niets zou doen ontstaan, mag men wel als een proto-type van die generatie beschouwen². Hij had geen uitstaans met de kust en bracht er ook geen bovenmatige belangstelling voor op. Bredene-Bad vormde voor hem een investering net als een andere. Hij was in 1842 te Brussel geboren en zijn ouders baatten er een textielzaak uit. In zeer weinige jaren zou hij uitgroeien tot één van de allergrootste projectontwikkelaars van België. De lijst van de ondernemingen waarin hij rechtstreeks of via familieleden betrokken was, is indrukwekkend en lijkt eindeloos. Op het moment dat hij een partij duinen te Westende-Middelkerke aankocht, had hij reeds de aanleg van de regionale spoorlijn Oostende-Armentières, de spoorlijn Lille-Valenciennes-Verdun en de spoorlijn 'les Chemins de fer Normands' op zijn naam geschreven. Hij was bezig of zou kort

Het ontstaan van Westende-Bad is onlosmakelijk verbonden met fascinerende problemen die historici, sociologen en antropologen meer en meer beginnen te boeien, met name de vraag naar de wortels van het toerisme, de vraag naar de factoren die zijn razendsnelle verspreiding hebben bepaald, de vraag naar de mate waarin het toerisme onze maatschappij heeft omgewoeld.

vanuit de zee vormt de Belgische kust vandaag één lange en vrijwel ononderbroken muur van hoge appartementsgebouwen waartussen hier en daar nog een wig van zeldzame villa's gaapt of waartussen enkele beschermde duinen als museumstukken zijn blijven voortbestaan. Nauwelijks 150 jaar geleden was van die intensieve kustbewoning geen spoor te bemerken. Vele eeuwen lang had niemand, behoudens havenbewoners en vissersfamilies, ooit de behoefte gevoeld om zich in de nabijheid van de zee te komen vestigen. De bevolking schuwde de zee en was

de eerste villa's oprezen, nu honderd jaar geleden, telde Oostende reeds 38.000 toeristen, Blankenberge 24.500 en Heist 9.500.

In de aanloopperiode was het toerisme in handen van en werd het bedreven door individuen die door hun tijdgenoten als zonderlingen werden nagewezen. Rond 1880 sloeg die afwijzende houding helemaal om en begon men te beseffen dat op dat vlak een ader geopend was waaruit goud zou kunnen geboord worden. Speculanten begonnen koortsachtig aan de uitbouw van lukratieve plages te den-

¹ Rede gehouden n.a.v. de viering van het feestjaar '100 jaar Westende-Bad' op 13 april 1996.

² Voor meer biografische gegevens over deze boeiende figuur, zie: Dumoulin (Michel). 'Otlet Edouard, Barthélemy, Lucien', in: *Biographie Nationale*, suppl. XIII, afl. 2, Brussel 1980, kol. 601-612; Constandt (Marc). 'Invloed van Waals en Brussels kapitaal op de Oostendse hotelsector voor Wereldoorlog I', in: *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis*, XIV, 1983, 3-4, p. 408; en vooral het onuitgegeven doctoraatsproefschrift van De Ryck (Luc). *Otlet en zonen, projectontwikkelaars en bouwheren van een internationaal imperium in het openbaar vervoer (1864-1914)*. Brussel, VUB, 1988 (Promotor Prof. E. Witte).

daarop beginnen met de aanleg van tramlijnen in Den Haag, München, Düsseldorf, Napels, Firenze, Praag, Odessa, Moskou, Tiflis, Madrid, Valladolid en Zaragoza. Hij voegde aan die imposante rij even later toe: Algiers, Alexandrië, Parijs en Montpellier.

Dat hij weinig tijd voor het afgelegen Westende-Bad kon opbrengen wordt duidelijk wanneer men bedenkt dat hij inmiddels onder meer ook nog participaties beheerde in de hoogovens en elektriciteitsbedrijven in Rusland en Spanje.

Terwijl de badstad traag uit de steigers rees, legde hij de hoofdspoorweglijn aan in Iran, de hoofdlijn in Spanje en de hoofdlijn die van Noord naar Zuid het Zuid-Amerikaanse continent dwars.

Het zou echter verkeerd zijn uit dat overzicht af te leiden dat Westende-Bad hem onverschillig liet of als een soort buitenissig tijdverdrijf werd beschouwd. Zoals alle tyconen van zijn tijd volgde hij de opgang en de afwerking van elk initiatief op de voet. Onvermoeibaar reisde hij in de meest onmogelijke omstandigheden doorheen drie continenten om al zijn ondernemingen permanent te controleren of bij te sturen.

Voor wat Westende-Bad betreft stonden hem duidelijk twee hoofdobjectieven voor de geest. Vooreerst moesten zijn medewerkers proberen de fine-fleure van de West-Europese high society naar Westende-Bad te lokken. En dat publiek moest dan ondergebracht worden in zijn eigen luxueuze hotels waarvan zijn eigen personeel de uitbating zou verzekeren. Verder voorzag hij dat na verloop van tijd zijn duinenbezit verkaveld zou kunnen worden en dat het via eigen immobilienkantoren met een stevige winst zou kunnen doorgesluisd worden aan gegoeden die blijvend hun intrek aan de kust wilden nemen.³

In tegenstelling met wat het liberaal tijds kader zou doen vermoeden, stelde hij alles in het werk opdat dat proces niet op wilde wijze zou verlopen. Om uitwassen te voorkomen, liet hij vooraf een gedetailleerd structuurplan opmaken waaraan men streng de hand moest houden en dat elke potentiële koper moest respekteren. Er werd een bepaald terrein voorzien voor de bouw van villa's en een ander voor het optrekken van cottage's. Niet alleen de rechten maar vooral de plichten van de

eigenaars werden er precies omschreven. De reglementen waren niet zo streng en zo minutieus uitgewerkt als bv. die van de Compagnie du Zoute in Knokke maar het was absoluut uitgesloten dat een bouwheer monsterachtige of schabouwelijke villa's op zijn terrein zou neerpotten of er zijn eigendom zou laten verkommeren.⁴

Het is evident dat een dergelijk project tijd vergde en niet onmiddellijk kon gerealiseerd worden. Het was voortdurend aan aanpassingen toe. Otlet ervaarde snel dat het beheer van een vakantieoord niet gelijkstond aan het beheer van een tram- of spoorwegmaatschappij. Na zeer korte tijd verkocht hij een belangrijk onderdeel aan Brusselse vrienden. De goede verhoudingen tussen beide groepen hielden niet lang stand.

Een van de eerste problemen waarmee zij gekonfronteerd werden hield uiteraard verband met de ligging van het vakantieoord. De duinenpartij strekte zich uit over twee kleinere lokaliteiten Middelkerke en Westende en was niet gemakkelijk bereikbaar. Dat afgelegen karakter schrikte de tram- en spoorwegbouwer niet af. Van zodra er zich een woonkern begon te vormen, voorzag hij die van een voorlopige tramhalte en even later wist hij de elektrische tramlijn van Oostende te doen verlengen tot in Westende.

Ietwat moeilijker lagen de verhoudingen met de gemeentelijke overheden. Een aantal problemen konden de promotoren niet op eigen houtje aanvatten of in eigen beheer uitvoeren. De meest dringende waren de voorziening in gas, water en elektriciteit, de bouw van een zeedijkwering op de plaatsen waar de duinen afgegraven werden, de veiligheidsdiensten, de riolering, de verlichting, de ruiming van het huishoudelijk afval. Liefst van al nog hadden zij gezien dat Westende-Bad zich zou afscheuren van de bestaande administratieve structuren en een eigen entiteit zou gaan uitmaken. Sommige wetten lieten dat echter niet toe en bovendien staken de betrokken gemeenteraden, die met ontzag naar die financiële geweldenaar opkeken, een voorzichtig vingertje in de lucht. Het bestuur van Middelkerke dacht aan de uitgaven en regaeerde afwijzend, Westende lonkte naar de inkomstenzijde en voelde wel voor samenwerking. Het duurde vrij lang vooraleer er tussen beide partijen bevredigende afspraken werden gemaakt.

Ondertussen behield de Societeit een grote mate van autonomie. Op het religieuze vlak had de Societeit minder succes: de bisschop was niet geneigd om Westende-Bad als zelfstandige parochie te erkennen.

De realisatie van de basisobjectieven van Otlet verliep evenwel niet naar wens of plan. Rond de eeuwwisseling was slechts een klein stukje van de dijk aangelegd, was er van ernstige bestrating geen sprake en beperkte de villabouw zich vooral tot woningen voor de betrokkenen. Wel had een dochtermaatschappij 'La Westendaise' die een imposant hotel had gebouwd dat 60 kamers telde en 92 toeristen kon herbergen, geen moeite om de bescheiden toeristenstroom op te vangen.

Tijdens het decennium dat de Eerste Wereldoorlog voorafging zou Westende-Bad een indrukwekkende metamorfose ondergaan. Alle denkbare troeven werden uitgespeeld om het de vakantiegangers zo aantrekkelijk mogelijk te maken. Ditmaal met succes. Er werd een kunstcentrum gebouwd, er kwam een bescheiden kuraal tot stand dat evenwel niet kon wedijveren met dat van Oostende, er werden uitstekende tennisvelden aangelegd, er werden aan het strand kinderspelen georganiseerd. De bekendheid van het badplaatsje groeide gelijkmatig. Wie er het plan opvatte een villa of een cottage op te trekken, en dat waren aanvankelijk in hoofdzaak Brusselse vrienden en zakenrelaties van de Otlet's, namen meestal de meest bekende architecten in binnen- of buitenland onder de arm. Op de

³ De konkrete gegevens omtrent de ontwikkeling van Bredene-Bad werden uiteraard ontleend aan een studie van Marc Constandt die bij de gelegenheid van de viering verscheen: *De verdwenen badplaats. De geschiedenis van Westende-Bad van 1896 tot 1918*. Westende, Graningate, 147 p.

⁴ 'La S.A. Compagnie immobilière le Zoute' dateert van 1908. Het idee van een 'cité-jardin' dat aldaar werd uitgewerkt was afkomstig van Joseph Stübgen die getrouwd was met de 'Gartenstädte'-beweging in Duitsland. Meer daarover bij: Beussart (Benny). *De ontwikkeling van Knokke als badplaats: de aanleg van de nieuwe woon- en villawijken (1887-1940). Een inleidende studie*. Gent, RUG, 1985, onuitgegeven licenciaatsverhandeling (Promotor R. Van Eenoo.)

duur deed er zich een ware wedijver tussen hen voor. De Jugend-Stil en de Art-Nouveau beweging waren volop in trek. Het uitzicht van elke villa werd het symbool van de status en het totaalbeeld van het villacomplex werd het visitekaartje van Westende-Bad. Men nam zijn intrek in Westende-Bad om zijn maatschappelijk succes te etaleren, om gelijkgestemden te zien en om er gezien te worden. Uit de lijsten van hotelgangers blijkt dan ook dat Westende-Bad een zeer internationaal publiek aantrok. Het is typerend dat de directeur van het meest prestigieuze hotel 'Grand hôtel belle Vue' terzelfdertijd uitbater was van een hotel in Cannes.

De eerste Wereldoorlog stelde een einde aan deze steile opgang: Westende-Bad werd omzeggens met de grond gelijk gemaakt.

Terwijl men in andere steden achteraf opteerde voor een systematische wederopbouw volgens de oude plannen, zoals dat het geval was in Ieper, leek de veer in Westende-Bad gebroken. De verbinding met de initiatiefnemers was afgeknakt, men had de weg naar de kust verloren, de autochtone bevolking van Westende of van Middelkerke weigerde nog langer een ondergeschikte rol te spelen.

Het Westende-Bad dat uit het samenspel van nieuwe krachten oprees, was

niet meer schatplichtig aan zijn stichters maar wist de aspecten die het vakantieoord zo aantrekkelijk hadden gemaakt voor de vroeg-twintig eeuwse mens op een intelligente wijze te integreren in een meer eigentijdse formule.

De eerste historische fase in de ontwikkeling van Westende-Bad werd definitief afgesloten.

ISO 9002 CERTIFICAAT

Inzet
en **energie,**
met
waarborg.

GASELWEST

Imewo

ELECTRABEL

MENS, MILIEU EN ENERGIE